

Accountantsverslag

Gemeente Rijswijk

Boekjaar 2018

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Rijswijk
Boogaardplein
2284 DP Rijswijk

Breda, 19 augustus 2019

Geachte leden van de raad,

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan dat is opgesteld in het kader van de opdracht om de jaarrekening 2018 van de gemeente Rijswijk te controleren. Dit accountantsverslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening van gemeente Rijswijk.

In dit verslag lichten wij toe welke overwegingen plaats hebben gevonden bij de bepaling van de aard, het tijdstip van uitvoering en de diepgang van de werkzaamheden die zijn toegepast bij de uitvoering van de controle van de jaarrekening.

Wij zijn voornemens om bij de jaarrekening over boekjaar 2018 een goedkeurende controleverklaring te verstrekken ten aanzien van getrouwheid en een verklaring met beperking ten aanzien van de rechtmatigheid.

Wij hebben het accountantsverslag voorgelegd aan de portefeuillehouder financiën en een afvaardiging van de ambtelijke organisatie.

Wij bedanken de medewerkers van de gemeente Rijswijk voor de open en constructieve samenwerking bij het verrichten van onze controlewerkzaamheden en de totstandkoming van onze rapportage.

Tot het verstrekken van nadere toelichting zijn wij graag bereid.

Met vriendelijke groet,
Baker Tilly (Netherlands) N.V.

drs. R. Opendorp RA
Partner

Inhouds- opgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2018	4
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	7
Interne beheersing	23

Bijlagen

Bijlage A – SiSa-bijlage	27
Bijlage B – Reikwijdte van de controlewerkzaamheden	28
Bijlage C – Onafhankelijkheid	29
Bijlage D– Controleaanpak	30
Bijlage E- Urenbesteding	31

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies jaarrekeningcontrole 2018

Kernpunt	Uitkomst
Oordeel ten aanzien van getrouwheid	Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van de gemeente Rijswijk een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva per 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten.
Oordeel ten aanzien van rechtmatigheid	Wij verstrekken een oordeel met beperking ten aanzien van de rechtmatigheid. De beperking wordt veroorzaakt door de fouten die geconstateerd zijn met betrekking tot de naleving van de Europese aanbestedingswetgeving.
Geen bevindingen ten aanzien van de WNT-verantwoording	Wij hebben de WNT-verantwoording van de gemeente Rijswijk gecontroleerd met inachtneming van het controleprotocol WNT. Wij kunnen concluderen dat de opgenomen toelichting in de jaarrekening voldoet aan de daaraan te stellen eisen.
Geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-bijlage	Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2018. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de opgenomen specifieke uitkeringen geen bevindingen geconstateerd die de voor Sisa geldende rapporteringstolerantie overschrijden
Ongecorrigeerde controleverschillen	In totaal resteren in de jaarrekening 2018 voor een bedrag van € 136.000 aan ongecorrigeerde controleverschillen met betrekking tot getrouwheid en voor een bedrag van € 4.642.000 aan controleverschillen met betrekking tot rechtmatigheid. De ongecorrigeerde controleverschillen hebben invloed op de strekking van onze verklaring inzake het oordeel over de rechtmatigheid. Voor een totaaloverzicht van de ongecorrigeerde controleverschillen verwijzen wij naar het hoofdstuk "Belangrijkste bevindingen uit onze controle" en bijlage D van dit verslag.
Geconstateerde onzekerheden	In totaal resteren in de jaarrekening 2018 voor een bedrag van € 1.999.000 aan onzekerheden. De onzekerheden zien voor een significant deel toe op de waardering van Rijswijk Buiten en de onzekerheden vanwege het feit dat de prestatielevering in het sociaal domein niet volledig vastgesteld is. Voor een totaaloverzicht van de geconstateerde onzekerheden verwijzen wij naar het hoofdstuk "Belangrijkste bevindingen uit onze controle" en bijlage D van dit verslag.

Bestuurlijke samenvatting controle 2018

Conclusies jaarrekeningcontrole 2018

Kernpunt	Uitkomst
Jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met het BBV en bevat geen materiële inconsistenties met de jaarrekening	Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is en het jaarverslag in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de gemeente en haar omgeving geen materiële onjuistheden bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.
Grondexploitatie	Wij hebben het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten met betrekking tot grondexploitatie ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving in onze controle betrokken. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt. Wel verwijzen wij naar het hoofdstuk met de belangrijkste bevindingen voor de aanbevelingen die wij hebben omtrent de beheersing van de grondexploitaties. Naar aanleiding van het in 2018 gemanifesteerde tekort op de grondexploitatie Rijswijk Buiten heeft de projectorganisatie ombuigingsacties voorgedragen die bestuurlijk zijn overgenomen. In onze controle hebben wij bepaald dat de voorstelling qua oplossingsmogelijkheden acceptabel zijn echter constateren wij dat de onderbouwingen niet in alle gevallen voldoende controle informatie bieden. Dit heeft geleid tot enerzijds een forse correctie (verliesvoorziening is getroffen) en anderzijds constateren wij een optimistische raming van de nog te behalen opbrengsten.
Sociaal domein	Ten aanzien van het sociaal domein hebben wij, evenals in voorgaande jaren, enkele bevindingen ten aanzien van de rechtmatigheid en nauwkeurigheid van de verstrekte uitkeringen (in geld en natura).
Jaarrekeningproces	Wij constateren dat 2018 een moeizaam jaarrekeningproces is geweest wat geleid heeft tot veel aanpassingen in de jaarrekening. De oorzaak hiervan is niet eenvoudig aan te duiden omdat er meerdere complicaties in het traject zijn geweest, waaronder de aangescherpte controle op aanbestedingsrechtmatigheid. Wij constateren dat de kwaliteit van de administratie en de verantwoordelijkheid met betrekking tot de administratie beter in de organisatie belegd moeten worden. Daarnaast merken wij op dat in het kader van het aanstaande in control statement het van belang is dat er op het gebied van interne beheersing flinke stappen gezet gaan worden. Wij zijn met de organisatie in overleg om acties helder te krijgen die de organisatie moet nemen om beter in control te komen.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Een oordeel bij uw jaarrekening

Een goedkeurende verklaring over getrouwheid en een verklaring met beperking over rechtmatigheid

De door ons geconstateerde ongecorrigeerde controleverschillen inzake getrouwheid blijven binnen de door u gestelde goedkeuringstoleranties. De door ons geconstateerde ongecorrigeerde controleverschillen inzake rechtmatigheid overstijgen de tolerantie voor een goedkeurend oordeel. Daarom geeft onze controleverklaring de volgende oordelen:

Getrouwheid	Goedkeurend
Rechtmatigheid	Beperking

Hieronder hebben wij een overzicht opgenomen van de geconstateerde en niet gecorrigeerde controleverschillen. Positieve bedragen hebben een positief effect op het resultaat, een bedrag tussen haakjes heeft een negatief effect op de getrouwheid van het resultaat.

Tabel ongecorrigeerde fouten en onzekerheden getrouwheid (x € 1.000)

Bevinding	Ref.	Fout	Onzeker
Waardering SVN Startersleningen	P19	292	-
Rijswijk Buiten: Exploitatiebijdrage ten onrechte als opbrengst verantwoord	P14	(300)	
Jeugdhulp: Ontvangen voorschot niet onderbouwd	P18	(128)	
Belastingdebiteuren: Saldo per 31/12/2018 niet te achterhalen			285
Jeugdhulp: Prestatielevering lasten niet vastgesteld			959
Subtotaal		(136)	1.244

Bevinding	Ref.	Fout	Onzeker
Subtotaal voorgaande opsomming		(136)	1.244
Jeugdhulp: Verschil definitieve rapportage H10 en jeugdhulp lasten	P18		116
WMO lasten: Prestatielevering lasten niet vastgesteld	P18		467
Totaal		(136)	1.827
Goedkeuringstolerantie getrouwheid		1.700	5.100

Naast bovenstaande getrouwheidsfouten (die ook altijd rechtmatigheidsfouten zijn) hebben wij een tweetal rechtmatigheidsfouten (die geen impact hebben op de getrouwheid) geconstateerd, welke zijn opgenomen in onderstaande overzicht. Rechtmatigheidsfouten kunnen niet gesaldeerd worden.

Tabel ongecorrigeerde fouten en onzekerheden rechtmatigheid (x € 1.000)

Bevinding	Ref.	Fout	Onzeker
Getrouwheidsfouten (zoals in voorgaande tabel) absoluut geteld		720	1.827
Rechtmatigheid inkopen	P20	3.637	
Verantwoording rioolheffing	P19	614	
Totaal		4.971	1.827
Goedkeuringstolerantie rechtmatigheid		1.700	5.100

Naast bovengenoemde constatering hebben wij ook diverse bevindingen geconstateerd die geen impact op het resultaat hebben, waardoor deze niet in bovenstaande tabellen vermeld zijn. Voor de bevindingen willen wij u verwijzen naar het hoofdstuk 'belangrijkste bevindingen uit onze controle.

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het BBV

Het college van burgmeester en wethouders heeft in de jaarrekening 2018 de voorschriften van het BBV gevolgd. Dit betekent dat geen materiële alternatieve verwerkingswijzen zijn gehanteerd.

Daarnaast zijn naar onze mening de door het college gekozen waarderingsgrondslagen aanvaardbaar en consistent toegepast met betrekking tot de significante jaarrekeningposten en bijzondere transacties. Dit geldt tevens voor het tijdstip waarop die transacties hebben plaatsgevonden, de periode waarin zij zijn verantwoord en de desbetreffende toelichtingen in de jaarrekening.

Uw gemeente heeft gedurende 2018 geen vrijwillige wijzigingen doorgevoerd in de keuze of de toepassing van belangrijke verslaggevingsgrondslagen. De wijzigingen van verslaggevingsgrondslagen die het BBV met ingang van 2018 voorschrijft zijn door de gemeente opgevolgd.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening.

Gemaakte schattingen in de jaarrekening

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het college belangrijke schattingen. We hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening beoordeeld. Onderstaande tabel geeft een overzicht van onze bevindingen met de bijbehorende toelichting. Voor wat betreft de belangrijkste schattingen die ook in het voorgaande jaar relevant waren, is onze conclusie dat deze gebaseerd zijn op consistente uitgangspunten en veronderstellingen.

Gemaakte schatting	2018	2017
Waardering van uw grondexploitaties	●	●
<u>Toelichting:</u> Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitatie een optimistisch beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar de paraaf "Waardering van de grondexploitaties" van dit accountantsverslag		

Gemaakte schatting	2018	2017
Waardering van uw materiële vaste activa	●	●
<u>Toelichting:</u> Wij hebben diverse bevindingen geconstateerd bij de waardering en presentatie van de materiële vaste activa. Voor de bevindingen verwijzen wij u naar het hoofdstuk 'onze belangrijkste bevindingen uit de controle'.		
Waardering van uw vorderingen	●	●
<u>Toelichting:</u> Wij hebben naar aanleiding van onze controle diverse constatering. Voor de bevindingen verwijzen wij u naar het hoofdstuk 'onze belangrijkste bevindingen uit de controle'.		
Nauwkeurigheid en volledigheid van de voorzieningen	●	●
<u>Toelichting:</u> Wij hebben naar aanleiding van onze controle diverse constatering. Voor de bevindingen verwijzen wij u naar het hoofdstuk 'onze belangrijkste bevindingen uit de controle'.		

Legenda status:

● = evenwichtig ● = optimistisch ● = voorzichtig ● = controleverschil

De financiële positie van uw gemeente

Resultaat nader besproken

Het gerealiseerd resultaat over het jaar 2018 bedraagt € 7.551.000 nadelig ten opzichte van een begroot resultaat van circa € 433.000 voordelig. Hieronder hebben wij de verschillen tussen de gewijzigde begroting en realisatie weergegeven.

Tabel resultaat 2018 ten opzichte van de gewijzigde begroting (x € 1.000)

	Gewijzigde begroting	Jaarrekening	Verschil
Totale lasten	176.709	169.552	7.157
Totale baten	177.042	162.261	14.781
Totaal saldo van baten en lasten	-333	7.291	-7.624
Mutatie in de reserves	-100	259	-359
Gerealiseerd resultaat	-433	7.550	-7.983

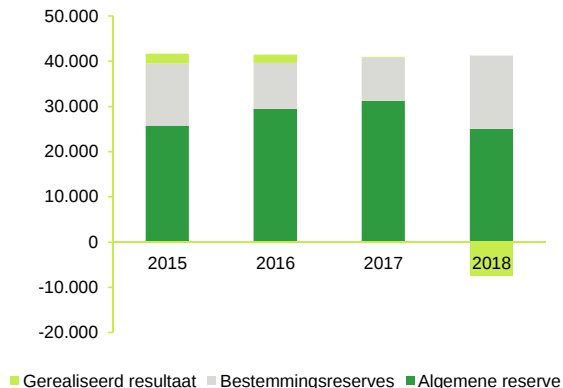
De belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de gewijzigde begroting zijn (op programma/productgroep niveau) toegelicht bij de diverse programmaverantwoordingen in het jaarverslag op pagina 8 t/m 64. De belangrijkste afwijkingen zijn verantwoord op het programma 'Sociaal Domein' en 'Wonen en leven'. Wij constateren dat deze afwijkingen formeel in de jaarrekening toegelicht moeten worden. In de jaarrekening is gekozen om op onderdelen te verwijzen naar de programmaverantwoording. Wij adviseren u volgend jaar op dit onderdeel volledig conform BBV uw verantwoordingsdocument op te stellen.

Afwijking (x € 1.000)	Voordelig	Nadelig
1. Verwacht resultaat begroting na wijziging	433	
2. Hogere baten parkeren en bijdrage straatwerk	387	
3. Hogere lasten in verband met noodlocaties scholen		242
4. Hogere lasten sociale domein (saldo extra lasten -/- extra baten)		2.431
5. Verschillen ten opzichte van begroting Rijswijk Buiten	15.076	18.684
6. Nadelige bate 'Algemene Uitkering'		577
7. Extra storting dubieuze debiteuren		699
8. Overig verschillen		813
Totaal	15.896	23.446
Rekeningresultaat		7.550

Het eigen vermogen van uw gemeente

Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per 31 december 2018 volgens de jaarrekening € 33,6 miljoen en heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

Grafiek ontwikkeling eigen vermogen (x € 1.000)

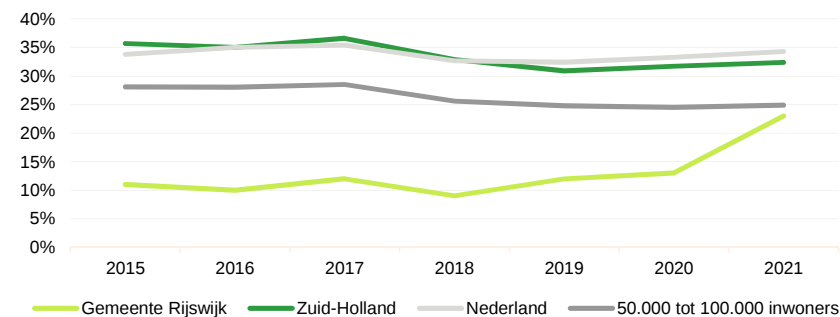

Het saldo van de algemene reserve is ten opzichte van voorgaand jaar gedaald met € 6,2 miljoen. Per saldo is gedurende 2018 259.000 toegevoegd aan de reserves. Deze onttrekking (ten gunste van het resultaat) vormt samen met het totaal saldo van baten en lasten (€ 7,3 miljoen nadelig) het gerealiseerde resultaat van € 7,5 nadelig.

De solvabiliteit van uw gemeente

De solvabiliteit van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw solvabiliteit gedurende de laatste vier jaar en de komende vier jaar (op basis van de meerjarenbegroting) weergegeven.

Grafiek ontwikkeling solvabiliteit

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten hanteert een signaalwaarde van 20% als minimum norm (bron: VNG, Handleiding houdbaarheidstest gemeentefinanciën). Uw gemeente voldoet per 31 december 2018 niet aan die norm.

Op pagina 66 in de jaarrekening wordt nader ingegaan op de solvabiliteit van de gemeente Rijswijk.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

In het jaarverslag is onder andere de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen, welke informatie bevat over de weerstandscapaciteit, de risico's en het beleid dat hieromtrent gedurende 2018 is gevoerd.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt, exclusief het voorstel tot resultaatbestemming € 25,0 miljoen (2017: € 31,2 miljoen). Er is dus sprake van een daling van 19,9% van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2018 ten opzichte van 2017.

Uw gemeente heeft op basis van een risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van € 10,6 miljoen (2017: € 10,2 miljoen). De grootste door uw gemeente geïdentificeerde risico zijn:

- Rijswijk Buiten (benodigde weerstandscapaciteit: € 6,3 miljoen)
- Overige grondexploitaties
- Ontwikkelingen sociaal domein
- Algemene uitkering

Ten opzichte van voorgaand jaar is sprake van een stijging van de gekwantificeerde risico's met € 0,4 miljoen.

Ontwikkeling weerstandsratio

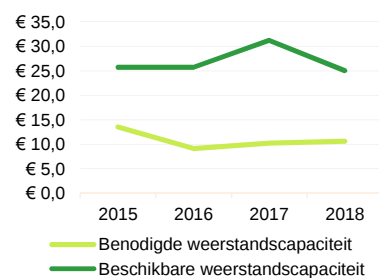
De daling van de beschikbare weerstandscapaciteit en de stijging van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per 31 december 2018 gedaald is.

De weerstandsratio is te kwalificeren als "uitstekend" (2017: "uitstekend"). De belangrijkste oorzaak voor de daling van de weerstandsratio betreft het vormen van een bestemmingsreserve voor 'Huis van de Stad' uit de algemene Reserve.

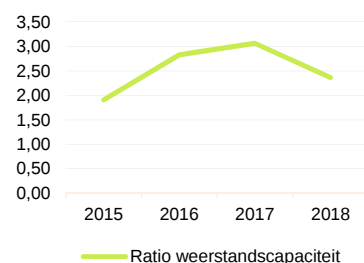
Aangezien het resultaat 2018 nog niet vastgesteld is door de Raad, is het resultaat 2018 nog niet meegenomen in de ontwikkeling van de weerstandsratio's. Gezien het resultaat 2018 en de impact hiervan op de algemene reserve en daarmee op de weerstandsratio adviseren wij u om de ontwikkelingen van de risico's en de financiële impact hiervan te monitoren.

Overigens geven wij u in overweging mee om bij de belangrijkste risico's de wijzigingen ten opzichte van de begroting en de vorige jaarrekening op te nemen zodat in één oogopslag duidelijk is welke risico's gewijzigd zijn en wat de impact hiervan is in euro's.

Grafiek weerstandscapaciteit (in miljoen)

Grafiek ratio weerstandscapaciteit

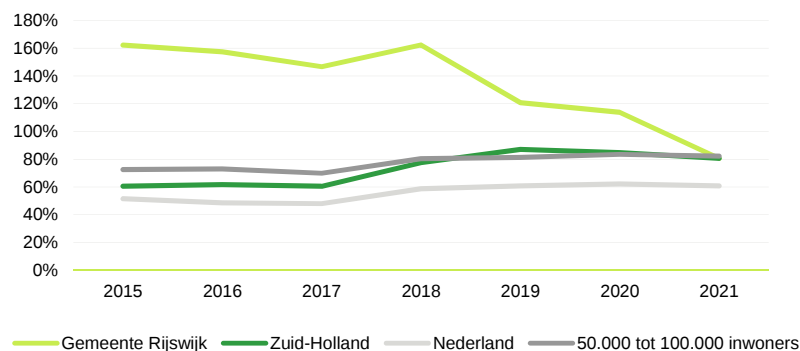

De schuldpositie van uw gemeente

De schuldpositie van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente afhankelijk is van externe middelen bij het realiseren van haar doelstellingen. Ook geeft het inzicht in welk deel van de inkomsten van de gemeente gebruikt moet worden om de rente en aflossing van de schulden te kunnen betalen. De gecorrigeerde netto schuldquote is aangepast voor leningen die de gemeente 'doorleent' aan derden (zoals woningbouwverenigingen).

Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw schuldpositie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven. Daarnaast hebben wij op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw schuldpositie voor de periode tot en met 2022.

Grafiek ontwikkeling gecorrigeerde netto schuldpositie

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten adviseert om 130% als maximum norm te hanteren en daarboven de schuld af te bouwen (bron: VNG, Handleiding houdbaarheidstest gemeentefinanciën). Uw gemeente voldoet ultimo 2018 niet aan die norm. Na behalen van de verwachte opbrengsten Rijswijk Buiten is de verwachting dat de schuldquote in lijn ligt met het landelijk gemiddelde.

Financiering

In 2018 heeft uw gemeente 1 nieuwe langlopende lening afgesloten voor een bedrag van € 30 miljoen. Uw totale leningenportefeuille stijgt met € 17,2 miljoen. De stijging is een resultante van reguliere aflossingen en het afsluiten van nieuwe langlopende financiering.

Ten aanzien van de naleving van de renterisiconormen de kasgeldlimiet merken wij op dat de gemeente Rijswijk zich aan de wettelijke normen heeft gehouden, zoals ook toereikend is toegelicht in de paragraaf Financiering.

Met betrekking tot schatkistbankieren is sprake van een overschrijding van het drempelbedrag in alle kwartalen. De reden hiervan is dat gedurende het jaar niet alle bankrekeningen betrokken zijn in het berekenen van het dag saldo, waardoor onvoldoende naar schatkistbankieren is afgeroomd. Wij adviseren u om alle bankrekeningen bij de analyse te betrekken. Dit is een formele opmerking in ons accountantsverslag.

Waardering van de grondexploitaties

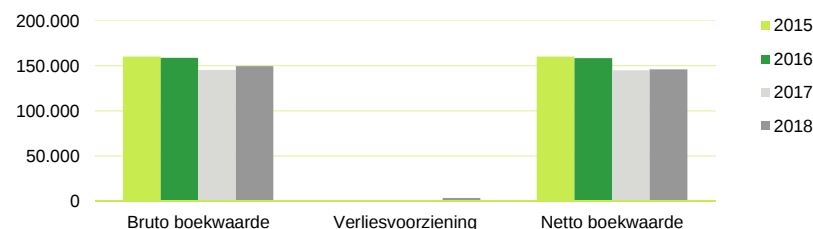
Algemeen

De waardering van de grondexploitaties is een significant risico in onze controleaanpak, vanwege de mate van schattingsonzekerheid. De gemeente Rijswijk heeft op dit moment 1 significant grondexploitatie project onderhanden. In onderstaande uiteenzetting is om die reden enkel RijswijkBuiten betrokken

Wij hebben het proces rondom de totstandkoming van de waardering in opzet en bestaan getoetst en aanvullend gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd. Naar aanleiding van het in 2018 gemanifesteerde tekort op de grondexploitatie Rijswijk Buiten heeft de projectorganisatie ombuigingsacties voorgedragen die bestuurlijk zijn overgenomen. In onze controle hebben wij bepaald dat de voorstelling qua oplossingsmogelijkheden acceptabel zijn echter constateren wij dat de onderbouwingen niet in alle gevallen voldoende controle informatie **bieden**. Dit heeft geleid tot enerzijds een forse correctie (verliesvoorziening is getroffen) en anderzijds constateren wij een optimistische raming van de nog te behalen opbrengsten. Voor komend jaar verwachten wij een nadere onderbouwing van de risico gebieden die zijn gedefinieerd. Daarnaast adviseren wij de organisatie nogmaals om preventief voorstellen voor te bereiden en te onderbouwen waar nog eventuele toekomstige besparing mogelijk zijn.

Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw grondexploitatie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven.

Grafiek ontwikkeling grondexploitaties (x € 1.000)

Ten opzichte van 31 december 2017 is de boekwaarde van de post grondexploitatie afgenomen met € 1 miljoen. De afname van de boekwaarde per 31 december 2018 is als volgt samen te vatten:

(x € 1.000)	2018	2017
Netto boekwaarde per 1 januari	145.181	158.865
Investeringen	21.201	20.867
Grondverkopen	(16.583)	(34.220)
Mutatie verliesvoorziening	(3.608)	(331)
Netto boekwaarde per 31 december	146.191	145.181

Gehanteerde parameters

De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van de gemaakte schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op waarin schattingen zijn opgenomen. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de door gemeente Rijswijk gehanteerde uitgangspunten en parameters getoetst. De belangrijkste uitkomsten hiervan kunnen als volgt worden samengevat:

Parameter	2018	2017
Kostenstijging	●	●
Opbrengstenstijging	●	●
Rekenrente	●	●
Disconteringsvoet	●	●
Programmering	●	●
Verkoopprijzen	●	●

Legenda status:

- = evenwichtig
- = optimistisch
- = voorzichtig
- = controleverschil

Kostenstijging

De gehanteerde parameter voor de kostenstijging is 4,5% voor 2019-2021 en 2,0% voor 2022 en verder (2017: 1,5%) en ligt in lijn met de landelijke prijsindexcijfers. Op basis van de momenteel beschikbare informatie achten wij deze parameter evenwichtig. Gezien de prijsontwikkelingen in de markt is het van belang de ontwikkelingen hierin goed te monitoren.

Opbrengstenstijging

Het college rekent met een opbrengstenstijgingen van:

- Woningbouw 2019-2021: 4,5% per jaar
- Bedrijventerrein 2019: 4,5% per jaar
- Bedrijventerrein 2020/2021: 2,5% per jaar
- Wonen en bedrijven na 2022: 2,0% per jaar

In 2017 is gerekend met een opbrengstenstijging van 1,5%. Wij kunnen ons, gezien de huidige markt, vinden in de huidige parameters. Op basis van de momenteel beschikbare informatie achten wij deze parameter evenwichtig. Gezien de ontwikkelingen in de markt achten wij het van belang dit goed te blijven volgen.

Rekenrente

Het college rekent binnen de huidige grondexploitaties met een toekomstige rekenrente van 3,78% voor 2019, 2,85% voor 2020 en 1,02% voor 2020 en verder (gelijk aan 2017). De gemeente Rijswijk heeft deels een lening portefeuille die specifiek voor Rijswijk Buiten afgesloten is. Dit is de reden van de mutaties in de rekenrente van komende jaren. De percentages zijn gebaseerd op de werkelijk afgesloten leningen en de rentevervalmomenten. Deze grondslag is in overeenstemming met de notitie grondexploitatie en de bepaling in de notitie rente van de commissie BBV. Wij achten deze parameter evenwichtig.

Kostenraming

Tijdens onze controle hebben wij geconstateerd dat als bezuigingen in de kostenraming een stelpost van € 4,3 miljoen opgenomen was. De projectorganisatie heeft niet aan kunnen geven op welke wijze / onderdelen deze besparing behaald kan worden. Alle geraamde kosten moeten onderbouwd kunnen worden. De grondexploitatie is gecorrigeerd naar aanleiding van onze constatering. Dit leidt tot een verliesvoorziening van € 3,6 miljoen.

Disconteringsvoet

De disconteringsvoet die moet worden gehanteerd in de berekening van de contante waarde ten behoeve van het treffen van een verliesvoorziening voor negatieve grondexploitaties is door de commissie BBV voor alle gemeenten gelijkgesteld aan het maximale meerjarig streefpercentage van de Europese Centrale Bank voor inflatie binnen de Eurozone (2%). Voorgaande jaren hanteerde de gemeente nog een aangepaste disconteringsvoet gebaseerd op de rekenrente. Aangezien de verliesvoorziening voorgaande jaren beperkt was, had dit geen invloed op de waardering.

Programmering

De programmering van de grondexploitaties wordt actief gemonitord door de gemeente Rijswijk. De ingerekende programmering ligt in lijn met vorig jaar en is onder andere gebaseerd op interne en externe onderzoeken.

Naar aanleiding van ontwikkelingen in 2018 heeft de gemeente de fasering en programmering van het project aangepast. Wij hebben vastgesteld dat de ingeschatte verkopen realistisch zijn aan de hand van een analyse van het totale aanbod ten opzichte van de geschatte vraag (op basis van externe informatie).

Verkooprijzen

Tijdens onze controle hebben wij geconstateerd dat er onvoldoende onderbouwing aanwezig is om de geraamde opbrengsten bedrijventerreinen te onderbouwen. Wij hebben de geraamde opbrengsten vergeleken met prijzen in de regio. De verkooprijzen lijken (in vergelijking met andere regio's) te optimistisch. Wij adviseren u om de verwachte opbrengsten te onderbouwen op basis van actuele marktinformatie en/of specifieke onderzoeken gericht op RijswijkBuiten.

Risico inschatting door gemeente

De organisatie heeft inzake Rijswijk Buiten eveneens risico's gedefinieerd voor mogelijke afwijkingen in de opbrengsten en lasten wat aansluit bij onze constateringen dat er tegenvallers mogelijk zijn omdat opbrengsten mogelijk optimistisch zijn ingeschat. De gemeente heeft deze risico's gekwantificeerd meegenomen in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen. In de weerstandscapaciteit is ruimte beschikbaar om eventuele tegenvallers vanuit de grondexploitatie op te vangen.

Sociaal domein

Algemeen

De gemeente Rijswijk voert diverse regelingen uit in het sociaal domein waarbij de taken voor Jeugdhulp zijn ondergebracht bij een derde partij. Hieronder hebben wij een overzicht opgenomen van de belangrijkste onderdelen en door wie deze werkzaamheden uitgevoerd worden:

Onderdeel	Uitvoerder	Wijze van uitbesteding	Bepaling last boekjaar
Uitkeringen (Participatiewet)	Zelfstandig	N.v.t	Werkelijke lasten
Werkdeel (WSW)	DWS Rijswijk	Mandatering	Vaste bijdrage op basis van de begroting / gerealiseerde aantallen.
Jeugdwet (inkoop)	H-10	Mandatering	Afrekening op basis van werkelijke lasten
Jeugdwet (afgifte beschikking)	Zelfstandig	N.v.t.	N.v.t.
WMO	Zelfstandig	N.v.t.	Werkelijke lasten
PGB's	Sociale verzekeringsbank	Mandatering	Afrekening op basis van werkelijke lasten

Sociaal domein -prestatielevering

De gemeente heeft de inkoop van Jeugdhulp uitbesteed aan H-10. Tijdens onze controle hebben wij kennis genomen van de controleverklaring en de bevindingen bij de verantwoording van H-10. Hieruit blijkt dat H-10 steunt op de controleverklaring bij de productieverantwoordingen van zorginstellingen voor het vaststellen van de prestatielevering.

De gemeente heeft de uitvoering van de WMO in eigen beheer. De gemeente voert zelf geen controles uit om de prestatielevering vast te stellen. Hierbij steunt de gemeente op de controleverklaring bij de productieverantwoordingen van zorginstellingen voor het vaststellen van de prestatielevering. Voor de controle is de gemeente zodoende afhankelijk van de controle verklaring van de accountant van de instelling.

Deze werkwijze resulteert in een onzekerheid met betrekking tot de prestatielevering van € 959.000 voor Jeugdhulplasten en een onzekerheid van € 467.000 voor WMO-lasten. Voor deze lasten heeft de organisatie geen controleverklaring ontvangen bij de productieverantwoordingen noch door de organisatie zelf vervangende controles zijn uitgevoerd.

In verband met de overgang naar prestatiegerichte contracten voor de WMO in 2019 is de gemeente voornemens om voor de WMO zelfstandig de prestatielevering vast te stellen met ingang van het huidige boekjaar.

PGB's

De belangrijkste onzekerheid zit op de Sociale Verzekeringsbank (hierna: SVB). De SVB heeft over 2018 een afkeurende verklaring bij de verantwoording PGB-stromen Jeugdwet en WMO ontvangen. Hierdoor is vanuit de SVB geen zekerheid over de nauwkeurigheid en rechtmatigheid van de PGB's. Vanuit de SVB is een brief ontvangen met daarin een inschatting van de fout in de PGB lasten van de gemeente Rijswijk. Dit betreft een inschatting op basis van de totale onderzochte populatie, die verder niet is onderbouwd door onderliggende waarnemingen. Overigens is aangegeven dat bij de verantwoording trekkingsrecht PGB Jeugdwet en WMO ook in de toekomst niet gekomen gaat worden tot een goedkeurende verklaring.

De gemeente Rijswijk heeft om die reden zelfstandig onderzocht of de kosten nauwkeurig en rechtmatig verantwoord zijn. Deze controle is verricht door middel van een steekproef op de declaraties. De organisatie heeft contact opgenomen met een aantal cliënten om na te vragen of de cliënt tevreden was over de prestatie om hiermee vast te stellen of prestaties zijn geleverd. Uit dit onderzoek komen geen bijzonderheden naar voren.

Overige bevindingen

Algemene bevinding

Tijdens onze controle hebben wij geconstateerd dat een duidelijke taakverdeling ontbreekt met betrekking tot het opstellen van de jaarrekening en het onderbouwen van de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening. Dit leidt ertoe het onduidelijk is wie verantwoordelijk is voor het onderbouwen van de verantwoording en/of de informatie niet achterhaald kan worden. In het jaarrekeningproces heeft dit tot diverse bevindingen geleid. Bovendien leidt dit tot een inefficiënt jaarrekeningproces en (onnodig) veel tijdsinspanning van uw medewerkers en ons. Wij bevelen u sterk aan dit proces te optimaliseren. Hieronder hebben wij onze concrete bevindingen per jaarrekening post opgenomen.

Materiële vaste activa

Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat de activastaat door de gemeente bijgehouden wordt in excel. Eén van de nadelen van excel is dat hierbij sprake is van een hoge foutgevoeligheid. Tijdens de controle hebben wij een verschil van € 102.000 geconstateerd tussen de activastaat en de reeds gecontroleerde jaarrekening 2017. Aangezien de jaarrekening 2018 aansluit op de activastaat 2018 weegt deze fout niet mee in ons oordeel. Vanuit de organisatie hebben wij begrepen dat inmiddels de activamodule is aangeschaft en de activastaat opgenomen gaat worden de financiële administratie. Wij onderschrijven deze actie.

Wij hebben geconstateerd dat er diverse activa gewaardeerd staan met een negatieve boekwaarde, terwijl een negatieve waardering van een materieel actief niet mogelijk is. Dit wordt veroorzaakt doordat er bijdragen van derden ontvangen zijn waar (nog) geen investering tegenover staat. Bij één activum is de boekwaarde (€ 246.000) gecorrigeerd naar 0, aangezien hier geen sprake was van een mogelijke terugbetaling. Bij de overige activa (€ 1.033.000) moeten de investeringen nog plaatsvinden. In de balans zou dit bedrag opgenomen moeten worden als 'vooruit ontvangen bedragen'. Aangezien dit een reclassificatie betreft is, die niet materieel is voor het beeld van de jaarrekening, deze correctie niet meegenomen in de foutenevaluatie in de paragraaf 'een oordeel bij uw jaarrekening'.

Tevens hebben wij geconstateerd dat er een bijzondere waardevermindering verantwoord is van € 614.000. De waardevermindering is verantwoord doordat er een positief resultaat behaald is op de rioolheffing. De vervangingsinvesteringen kunnen direct afgeboekt worden, indien een spaartarief opgenomen is in de rioolheffing en hiervoor een voorziening voor vervangingsinvesteringen gevormd wordt. In de rioolheffing van de gemeente Rijswijk is echter geen spaarcomponent opgenomen. Hierdoor had dit resultaat van € 614.000 toegevoegd moeten worden aan de voorziening 'Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden'. De correctie heeft geen gevolgen voor het resultaat, om die reden is de correctie in het oordeel enkel als rechtmatigheidsfout aangemerkt.

Waardering Financiële vaste activa

Wij hebben tijdens de controle vastgesteld dat de gemeente bij het opstellen van de jaarrekening geen beschikking had over actuele en volledige informatie over de gelden van de uitgegeven Startersleningen. Vanuit de specificatie van Stimuleringsfonds Volkshuisvesting blijkt dat het uitstaande saldo € 292.000 hoger is dan verantwoord onder de financiële vaste activa. Deze bevinding is niet gecorrigeerd in de jaarrekening en weegt om die reden mee in ons oordeel.

De gemeente Rijswijk heeft geld uitgeleend aan diverse (maatschappelijke) organisaties. Eén van de jaarrekeningrisico's is dat deze te hoog gewaardeerd zijn doordat de organisaties het geleende bedrag niet kunnen terugbetalen. Op basis van de jaarrekeningen van deze derde partijen hebben wij zelfstandig vastgesteld of er een direct risico is met betrekking tot de waardering. Dit is ons niet gebleken. Wij adviseren u om in de toekomst zelf de waardering van de uitstaande geldleningen te monitoren.

Overige bevindingen

Uitzettingen met een rente-typische looptijd van korter dan 1 jaar

Wij hebben bij de controle op de debiteuren vastgesteld dat het niet mogelijk is om op een later tijdstip de debiteurenlijst met een stand per 31/12/2018 uit te draaien. Dit resulteert in een verschil van € 285.000 tussen de jaarrekening 2018 en de specificatie uit de sub-administratie. Deze constatering is als onzekerheid meegenomen in ons oordeel.

In de debiteurenlijst zijn diverse debiteuren opgenomen uit voorgaande jaren. Voor een significant aantal debiteuren is een voorziening opgenomen, aangezien de tegenpartij failliet is. Wij constateren dat de debiteurenlijst al langere tijd niet opgeschoond is. Tijdens de controle hebben wij vastgesteld dat de voorziening toereikend verantwoord is, om die reden heeft deze constatering geen impact op ons oordeel. Wij adviseren u wel om de debiteurenlijst op te schonen.

Voor het bepalen van de omvang van de voorziening debiteuren wordt bij de bedragen < € 5.000 gebruik gemaakt van een staffel. Deze staffel is niet onderbouwd op basis van actuele informatie. De voorziening debiteuren moet bepaald worden op basis van de meest reële inschatting. Gezien de omvang van de debiteuren < € 5.000 leidt dit niet tot een afwijking, wel willen wij wijzen dat u de percentages die gehanteerd worden in de staffel moet kunnen onderbouwen.

Overlopende posten

Tijdens onze controle hebben wij diverse bevindingen geconstateerd met betrekking tot de presentatie van de overlopende posten. De gemeente Rijswijk heeft voor de verantwoording van de overlopende posten diverse grootboekrekeningen in gebruik waarop zowel te vorderen als te betalen bedragen verantwoord worden. Bij het opstellen van de jaarrekening zal nagegaan moeten worden welke posten te vorderen zijn en welke posten te betalen zijn. Deze posten moeten, indien de grootboekrekening anders gelabeld is, geclassificeerd worden naar de activa- of passivakant van de jaarrekening. Tijdens onze controle hebben wij diverse bedragen geconstateerd die niet juist verantwoord zijn. Dit is grotendeels gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening. Het niet gecorrigeerde deel is niet materieel en heeft geen impact op het resultaat, derhalve is deze bevinding niet meegenomen in de foutevaluatie in de paragraaf 'Een oordeel bij uw jaarrekening'.

Overlopende activa

Wij hebben tijdens onze controle vastgesteld dat in de overlopende activa diverse bedragen verantwoord waren die betrekking hadden op 2017 of eerder. De achtergrond en/of onderbouwing van de te ontvangen gelden was tijdens onze controle door de organisatie niet (meer) te achterhalen. Mogelijk zijn deze vordering in 2018 al ontvangen maar administratief niet juist verwerkt. De geconstateerde afwijking (€ 576.000) is gecorrigeerd in de jaarrekening.

Mutaties reserves

Conform de BBV moeten mutaties in de reserves verantwoord worden via de exploitatierekening (met uitzondering van de bestemming van het resultaat). Wij hebben vastgesteld dat de raad in 2018 besloten heeft een bestemmingsreserve te vormen voor de uitvoering van 'Huis van de Stad'. Deze mutatie is niet verantwoord via de exploitatierekening. In de definitieve jaarrekening is dit aangepast.

Voorzieningen

In december 2017 heeft de commissie BBV een notitie 'Materiële vaste activa' uitgebracht. In deze notitie wordt ook ingegaan op de verslaggevingsvereisten voor het opnemen van een egalisatievoorziening. Tijdens de controle hebben wij vastgesteld dat de reeds bestaande plannen niet voldoen aan deze notitie. Beheerplan is verouderd waarmee deze niet voldoet aan de randvoorwaarden van het vormen van een voorziening. Dit heeft geleid tot een correctie in de jaarrekening van € 122.000. Aangezien deze correctie verwerkt is in de definitieve jaarrekening heeft deze bevinding geen consequenties voor ons oordeel.

Van de organisatie hebben wij begrepen dat gewerkt wordt aan een nieuw onderhoudsplan voor de welzijnsaccommodaties. Wij verzoeken u hierbij rekening te houden met de eisen die gesteld worden voor het vormen van een voorziening.

Tevens hebben wij vastgesteld dat de verplichting die opgenomen was voor de voorziening 'Herstraten Sleuven' niet terughandleid kan worden tot de specifieke projecten waarvoor de gelden beschikbaar zijn gesteld. Om die reden is de voorziening gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening. Wij adviseren u bij het vormen van deze voorzieningen een toereikende sub-administratie aan te leggen zodat de mutaties onderbouwd kunnen worden en per specifiek project inzichtelijk zijn.

Overige bevindingen

Verstrekte Subsidies

In de managementletter hebben wij u reeds gerapporteerd dat de coördinatie van subsidieverstrekingen op dit moment binnen uw organisatie niet belegd is. Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat nog niet voor alle subsidies de vaststelling 2017 is afgehandeld. Dit betreft een formele rechtmatigheidsfout, aangezien in uw algemene subsidieverordening uit 2006 is vastgelegd dat de vaststelling uiterlijk 31 december afgegeven moet zijn. Gezien de geringe financiële impact heeft dit geen impact op ons oordeel.

Wij hebben de controle op de rechtmatigheid van subsidieverstrekingen gecontroleerd middels een steekproef. Tijdens deze detailwerkzaamheden hebben wij vastgesteld dat niet alle subsidiebeschikkingen (digitaal) ondertekend zijn. Dit leidt tot een formele rechtmatigheidsfout. Deze 'fout' heeft geen financiële consequenties.

Wij adviseren u de tijdigheid en juistheid van de uitvoering van dit proces te monitoren. Gezien de financiële omvang van de subsidieverstrekingen adviseren wij u een subsidieregister aan te leggen, zodat de tijdigheid en de volledigheid gewaarborgd kan worden. Tevens kan een register de mogelijkheid bieden om vast te leggen of aan subsidievoorwaarden is voldaan.

Tevens adviseren wij u om na te gaan of de subsidieverordening uit 2006 nog voldoet aan de huidige (maatschappelijke) doelstellingen van de gemeente en deze te actualiseren. Vanuit de organisatie hebben wij vastgesteld dat in de raadsvergadering van 24 september 2019 een nieuwe subsidieverordening ter goedkeuring zal worden voorgelegd.

Rechtmatigheid

Europese aanbestedingsrichtlijnen

In het kader van de rechtmatigheid van de jaarrekening 2018 is een controle uitgevoerd op de naleving van de (Europese) aanbestedingsrichtlijnen. Uit onze controle op de rechtmatigheid van de inkoop blijkt dat bij meerdere inkoopcontracten de Europese aanbestedingswetgeving niet op juiste wijze is gevolgd. Dit leidt tot een rechtmatigheidsfout van € 3.637.000.

Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat er geen consistente werkwijze is voor het archiveren van inkoopcontracten. Afgelopen jaar is door de commissie BBV (middels de kadernota rechtmatigheid) aangegeven dat de beheerhandeling gedurende het boekjaar betrokken moet worden in de controle op de rechtmatigheid. Vanuit de Nba zijn in januari nadere voorschriften verstrekt waardoor de controle 2018 met meer diepgang heeft plaatsgevonden. Hierdoor worden alle lasten (ongeacht of de besteding in 2018 valt) van verplichtingen die aangegaan zijn in 2018 meegenomen in het rechtmatigheidsoordeel. Deze verzwaaring blijft van kracht waardoor het van groot belang is dit proces intern beter vorm te geven.

Gezien deze ontwikkeling bevelen wij u sterk aan om een verplichtingen administratie in te richten zodat een betere monitoring op de naleving van het inkoopbeleid aan de voorkant van het proces kan plaatsvinden. Wij hebben begrepen dat de organisatie de aanschaf hiervan reeds ingang gezet heeft.

Begrotingsrechtmatigheid

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2018, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen

heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad. Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2018 van de Commissie BBV.

In de kadernota is opgenomen dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen. In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma.

In de toelichting op de staat van baten en lasten is door het college een analyse van de overschrijdingen opgenomen. De overschrijdingen zijn toereikend toegelicht en passen binnen het bestaande beleid of worden gecompenseerd door hogere baten binnen het programma. Het college stelt uw gemeenteraad voor genoemde overschrijdingen te autoriseren in het kader van de vaststelling van de jaarrekening 2018. Vooruitlopend hierop zijn wij hiervan reeds uitgegaan bij het vormen van ons oordeel over de (begrotings)rechtmatigheid.

Wij constateren de volgende overschrijdingen op lastenniveau ten opzichte van de gewijzigde begroting (groter dan de opgegeven rapporteringstolerantie).

Lastenoverschrijding programma	Begrotingsafwijking
Programma Algemeen bestuur en Organisatie (totaal € 5,4 miljoen)	€ 526.000
Programma Verkeer en vervoer (totaal € 8,8 miljoen)	€ 236.000
Programma Onderwijs (totaal € 5,8 miljoen)	€ 203.000
Programma Sociaal domein (totaal € 66,2 miljoen)	€ 4.254.000
Programma overhead (totaal € 23.902)	€ 530.000
Programma Algemene dekkingsmiddelen	€ 129.000

Wij hebben vastgesteld dat bovenstaande overschrijdingen binnen het bestaande beleid passen en (gedeeltelijk) worden gedekt vanuit aanvullende inkomsten. Voor een gedetailleerde beschrijving van de budgetoverschrijdingen verwijzen wij naar paragraaf 'Overzicht begrotingsrechtmatigheid' in de jaarrekening waar de gemeente de overschrijdingen heeft toegelicht. De geconstateerde overschrijdingen zijn onrechtmatig, maar tellen niet mee in ons oordeel.

Kredieten

Wij zijn nagegaan of de investeringen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door de gemeenteraad geautoriseerde kredieten. Wij constateren voor drie kredieten een overschrijding die groter is dan de rapporteringstolerantie. Alle overschrijdingen worden gecompenseerd door extra inkomsten, waardoor deze niet meewegen in ons oordeel. Wij adviseren u in de toekomst ook deze gevallen expliciet door de raad te laten accorderen zodat de organisatie gerechtigd is om de totale uitgaven te verrichten.

Mutaties in de reserves

De mutaties in de reserves zoals opgenomen in de jaarrekening kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Gewijzigde begroting	Jaarrekening	Verschil
Dotaties	533	869	(336)
Onttrekkingen	633	610	23
Saldo mutaties in de reserves	(100)	(259)	(359)

Aan de afwijkingen liggen raadsbesluiten ten grondslag. De rechtmatigheid van de overige mutaties in de reserves is door ons vastgesteld.

Niet financiële beheershandelingen

Handelingen en beslissingen van niet-financiële aard vallen buiten de scope van de rechtmatigheidscontrole door de accountant. De accountant toetst deze handelingen en beslissingen niet inhoudelijk door gegevensgericht onderzoek. Volstaan wordt in dit kader met het beoordelen van het interne systeem van risicoafwegingen. Binnen dit systeem moeten voorwaarden zijn geschapen om risico's goed te kunnen beoordelen en in de tijd te kunnen volgen.

Wij hebben ons een beeld gevormd over de wijze van totstandkoming van de inventarisatie van de risico's en de getrouwe weergave van de hieruit mogelijk voortvloeiende financiële gevolgen in de paragraaf Weerstandvermogen en risicobeheersing van het jaarverslag.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

In de externe en interne regelgeving zijn diverse bepalingen opgenomen die erop zijn gericht om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Uw gemeente heeft de toets op het misbruik en oneigenlijk gebruik neergelegd in interne controleplannen. De uitkomst van deze toets heeft niet geleid tot bevindingen die invloed hebben op de rechtmatigheid van baten en lasten en balansmutaties.

SiSa-bijlage en WNT

SiSa-bijlage

Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2018. De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het Bado in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden:

- € 12.500 indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is;
- 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is;
- € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is.

Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.

De SiSa-bijlage is door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken reeds elektronisch bij het CBS aangeleverd. Door middel van een voorgeschreven tabel dienen wij te rapporteren over onze bevindingen ten aanzien van de in de jaarrekening opgenomen SiSa-bijlage.

In bijlage A bij dit rapport zijn deze bevindingen in de voorgeschreven tabel opgenomen.

WNT verantwoording

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingevoerd. Op basis van deze wet is de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector in dienstverband en bij ontslag wettelijk gemaximeerd.

Voor de bezoldiging van topfunctionarissen geldt naast de maximering een publicatieverplichting in de jaarrekening. Dit geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen, indien zij de maximale bedragen van topfunctionarissen overschrijden.

In het kader van de jaarrekening 2018 heeft u een analyse uitgevoerd van de topfunctionarissen binnen uw organisatie. Tevens heeft u vastgesteld of er functionarissen zijn die een hogere bezoldiging dan de gestelde maxima kennen. Deze informatie heeft u opgenomen in de toelichting op de jaarrekening. Wij hebben de juistheid en volledigheid van deze toelichting gecontroleerd en hebben vastgesteld dat de toelichting voldoet aan de daaraan te stellen eisen.

De naleving van de anticumulatiebepaling maakt geen onderdeel meer uit van de controle van de accountant. De WNT-toezichthouders kunnen hier wel zelfstandig onderzoek naar doen en zo nodig handhavend optreden.

Interne beheersing

Interne beheersing

Algemeen

Bij de planning en uitvoering van de controle van de jaarrekening 2018 van uw gemeente hebben wij de interne beheersmaatregelen, welke onderdeel uitmaken van de administratieve organisatie van uw gemeente, in onze overwegingen betrokken. Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van interne beheersmaatregelen onderzocht, voor zover wij dit in het kader van de jaarrekening noodzakelijk achten en niet met het doel om een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing te geven.

Wij hebben geen onderzoek naar de effectiviteit van de interne beheersing verricht, anders dan dat relevant is voor onze jaarrekeningcontrole.

Bevindingen interne beheersing

In onze managementletter 2018, uitgebracht aan het college op 11 december 2018, hebben wij onze bevindingen en aanbevelingen van onze tussentijdse controle 2018 opgenomen. In deze managementletter hebben wij aangegeven welke zaken vóór de jaarrekeningcontrole 2018 opgepakt zouden moeten zijn.

Wij constateren dat de aanbevelingen die opgevolgd moesten worden ten behoeve van de jaarrekeningcontrole 2018 grotendeels plaatsgevonden hebben middels corrigerende werkzaamheden achteraf. Wij constateren dat aanbevelingen in de organisatie niet altijd/volledig zijn opgevolgd. Graag gaan wij met u in overleg wat de reden hiervan is en hoe de organisatie ondersteund kan worden om snellere opvolging te borgen in de basisprocessen.

Automatisering

Onze controle was niet primair gericht op het doen van een uitspraak omtrent de continuïteit en betrouwbaarheid van (delen van) de geautomatiseerde gegevensverwerking en wij hebben daartoe ook geen opdracht van het management ontvangen. De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.

Fraude en naleving wet- en regelgeving

Het college is primair verantwoordelijk voor het voorkomen van fraude, het naleven van wet- en regelgeving en voor een cultuur van eerlijkheid en integriteit en dient zowel preventieve als repressieve beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude en overtreding van wet- en regelgeving zo veel mogelijk te beperken. De gemeenteraad is verantwoordelijk voor het toezicht op het college in de uitvoering van deze taken.

Voor het uitoefenen van deze verantwoordelijkheid maakt het college gebruik van diverse beheersingsmaatregelen, zoals interne richtlijnen en gedragscodes, controle technische functiescheiding en periodieke rapportages over financiën.

Ten behoeve van onze jaarrekeningcontrole identificeren wij, in het kader van NV COS 240/250, de risico's met betrekking tot fraude en overtreding van wet- en regelgeving en beoordelen wij de interne beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het voorkomen en signaleren van (materiële) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Voor zover relevant voor onze controle voeren wij gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit. Onze controle is echter niet specifiek gericht op het signaleren van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. In het kader van onze controle hebben wij geen bevindingen te melden met betrekking tot fraude.

Naleving wet- en regelgeving en overige

Wij informeren de gemeenteraad over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben. Gedurende de controle zijn geen significante punten gesignaleerd ten aanzien van feitelijke of vermoedelijke niet-nakoming van wet- en regelgeving, voor zover deze van belang worden geacht voor de mate waarin de gemeenteraad in staat is haar taken te vervullen.

Corruptie en omkopingsrisico's

Uw gemeente maakt onderdeel uit van de overheidssector waarin corruptie vaker dan bij andere sectoren voorkomt. Dit komt onder andere omdat veel transacties met een relatief grote omvang plaatsvinden, de transparantie over marktprijzen niet in alle gevallen voldoende is om te beoordelen en frequent zaken gedaan wordt met andere corruptiegevoelige sectoren (vastgoed, constructie, infrastructuur et cetera). Hierdoor hebben wij dit als aandachtspunt in onze controle meegenomen.

Corruptie is een wereldwijd probleem waarbij het uw verantwoordelijkheid is om corruptie binnen uw gemeente te voorkomen. Onze beroepsregels zijn in de praktijkhandreiking "Corruptie, werkzaamheden van de accountant" verder aangescherpt, hetgeen tot aanvullende werkzaamheden heeft geleid. Gemeente Rijswijk beschikt over beschreven procedures ten aanzien van de samenwerking met derden en een intern inkoop- en aanbestedingsbeleid aangevuld met gedragsregels voor de juiste mindset van de medewerkers. Zichtbare monitoring op de werking en naleving van dit beleid is een aandachtspunt voor uw organisatie.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om eventuele effecten van dit risico ten behoeve van onze controle van de jaarrekening te mitigeren:

- Detailcontrole op de inkopen en aanbestedingen om vast te stellen dat alle inkopen conform de geldende Europese aanbestedingsregels en de Aanbestedingswet 2012 zijn aanbesteed.
- Door middel van een steekproef vaststellen of voor inkopen welke in rekening zijn gebracht aan de gemeente ook een prestatie is geleverd door de tegenpartij.

- Door middel van een steekproef vaststellen of bij alle materiële grondaankopen en –verkoop door de gemeente vastgestelde procedures in materiële zin zijn gevolgd.
- Door middel van een steekproef vaststellen of alle verstrekte subsidies in overeenstemming met de geldende interne wet- en regelgeving zijn verstrekt.

Uit bovenstaande werkzaamheden zijn geen bevindingen voortgekomen.

Bijlagen

Bijlage A – SiSa-bijlage

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2018 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel is reeds eerder aan u verstrekt om te voldoen aan de verantwoordingsvereisten richting het CBS.

Nummer	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)			
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï			
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2018			
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2018			

Strekking controleverklaring rechtmatigheid:	Beperking
Strekking controleverklaring getrouwheid:	Goedkeurend

Bijlage B – Reikwijdte van de controlewerkzaamheden

Opzet en reikwijdte van de controle

Onze controle is gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Niet uitgesloten is dat afwijkingen voorkomen die voor de jaarrekening als geheel niet van belang zijn. Op grond van het Bado stelt de raad de goedkeuringstolerantie vast, die de accountant bij zijn jaarrekeningcontrole dient te hanteren.

Op grond van de jaarrekening 2018 bedraagt de goedkeuringstolerantie voor fouten afgerond € 1.700.000 (1% van de lasten) en voor onzekerheden € 5.100.000 (3% van de lasten). Als de goedkeuringstolerantie niet wordt overschreden, kan een goedkeurende controleverklaring afgegeven worden. Deze goedkeuringstolerantie is een kwantitatief criterium. De uiteindelijke oordeelsvorming is echter altijd een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve afwegingen. Het rapporteringsbedrag, de maatstaf die geldt voor het rapporteren van fouten en onzekerheden, is door de raad bepaald op € 100.000.

Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelonthouding	Afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	$\leq 1\%$	$> 1 < 3\%$	-	$\geq 3\%$
Onzekerheden in de controle (% lasten)	$\leq 3\%$	$> 3 < 10\%$	$\geq 10\%$	-

Ons onderzoek richt zich niet specifiek op het ontdekken van fraude. De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude berust bij het college. De accountant is niet verantwoordelijk en aansprakelijk voor de preventie van fraude.

Controleopdracht

De opdracht tot controle van de jaarrekening is uitgevoerd conform de met u gemaakte afspraken die zijn vastgelegd in de opdrachtbevestiging. De jaarrekeningcontrole is gericht op het uitbrengen van een onafhankelijk oordeel omtrent de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2018 van gemeente Rijswijk. Het is de verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders om de jaarrekening op te maken in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. Het is onze verantwoordelijkheid een oordeel te geven over de jaarrekening, als bedoeld in artikel 213, tweede lid, van de Gemeentewet.

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het door de raad vastgestelde controleprotocol en het controleprotocol Wet normering topinkomens 2018 vallen. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Bijlage C – Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van gemeente Rijswijk

Baker Tilly heeft diverse organisatorische maatregelen getroffen om zijn onafhankelijkheid en die van zijn medewerkers te waarborgen. Deze maatregelen omvatten onder meer:

- voorschriften en procedures omtrent onafhankelijkheid. Deze voorschriften voor professioneel gedrag op het gebied van kwaliteit en onafhankelijkheid zijn opgenomen in de Gedragscode van Baker Tilly. Deze Gedragscode geldt voor iedere medewerker van Baker Tilly en wordt natuurlijk steeds geactualiseerd;
- jaarlijkse bevestiging van onafhankelijkheid door partners en medewerkers van Baker Tilly en ondersteunende stafdiensten;
- cliënt- en opdrachtacceptatieprocedures, waaronder een beoordeling, of er sprake is van mogelijk conflicterende diensten;
- intern en extern kwaliteitsonderzoek;
- reviews door externe toetsers die niet bij de opdracht betrokken zijn, ter waarborging van een deugdelijke grondslag/deskundig oordeel;
- rolatie van externe accountants op de opdracht.

Op grond van dit verslag zijn wij van mening dat wij in relatie tot uw organisatie, in overeenstemming met de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en artikel 24a van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), onafhankelijk hebben gefunctioneerd en dat de objectiviteit van onze oordeelsvorming in het afgelopen jaar niet is aangetast.

Bijlage D – Controleaanpak

Controleaanpak en uitvoering

Wij voeren onze controle uit met een mix van systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en een mix van vaste teamleden en ingeschakelde experts. Daarnaast beschikken wij als organisatie over verschillende kwaliteitsborgingsmaatregelen. Dit geheel tezamen leidt tot een kwalitatief goede controle. In ons controleplan en dit verslag is voor elk bijzonder aandachtsgebied in onze controle terug te lezen wat de kernpunten in onze controle zijn geweest die hebben bijgedragen aan de kwaliteit in onze controle. Daarnaast gaan wij in de volgende paragrafen van deze bijlage nog nader in op de samenwerking met de andere accountants en de ingeschakelde experts.

Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's. Op basis van onze gesprekken met het management over de belangrijke financiële en operationele ontwikkelingen is een aantal punten met een verhoogd risico voor de jaarrekening 2018 onderkend:

- schattingen en toelichtingen in de jaarrekening;
- waardering grondexploitaties;
- aanbestedingen;
- WNT-bijlage;
- voorziening groot onderhoud;
- sociaal domein (WMO en Jeugdwet).

Samenwerking met interne accountantsdienst/andere accountants

Voor de jaarrekening van de gemeente Rijswijk maken wij gebruik van verbonden partijen/gemeenschappelijke regelingen en uitvoeringsorganisaties. De samenwerking met de ISD ten aanzien van het sociaal domein is van significant belang in het kader van de jaarrekeningcontrole.

Inschakeling van externe deskundigen

Wij hebben in het kader van onze controle geen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van externe deskundigen.

Verbonden partijen

Ten aanzien van de verbonden partijen van gemeente Rijswijk hebben wij vastgesteld dat:

- de (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen;
- geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude;
- geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle

Er zijn geen significante uitdagingen/moeilijkheden geweest tijdens de controle.

Significante schattingsposten

De belangrijkste schattingsposten binnen de jaarrekening van gemeente Rijswijk betreffen:

- waardering van uw grondexploitatie;
- waardering van uw materiële vaste activa;
- waardering van uw vorderingen;
- nauwkeurigheid en volledigheid van de voorzieningen.

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het maken van schattingen bij het opmaken van de jaarrekening. Als accountant van de gemeenteraad beoordelen wij deze door het college gemaakte schattingen. Op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden concluderen wij dat de gemaakte schattingen door het college aanvaardbaar zijn.

Bijlage E – Urenbesteding

Opbouw en inzet controleteam

Het controleteam heeft tot op heden 1.348 uren aan de controle besteed. Het verwachte aantal te besteden uren was 474. In de onderstaande tabel zijn deze uren uitgesplitst naar functieniveaus binnen het team.

Overzicht bestede uren	Budget	Werkelijk
Partner	24	59
Manager	75	430
Overige teamleden	375	858
Totaal	474	1.348

Deze teamopbouw en de inzet van het team heeft geleid tot een kwalitatief goede controle.

Contactgegevens

drs. R. Opendorp RA
Partner
r.opendorp@bakertilly.nl

Kantoorgegevens:

Baker Tilly (Netherlands) N.V.
Bijster 55
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: 076 – 525 00 00